IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 22 Issue 02 IYUL 2026

MEDIANING LISONIY MANZARASIDA MILLIY QADRIYATLARNING VERBAL REPREZENTATSIYASI

Mamaraimova O‘g‘iloy Tajimurodovna
Termiz iqtisodiyot va servis universiteti Pedagogika va ijtimoiy- gumanitar fanlar fakulteti Ingliz filologiyasi kafedrasi o’qituvchisi
Filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
ugiloymamaraimova7@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.21282575

Annotatsiya. Mazkur maqolada medianing lisoniy manzarasida milliy qadriyatlarning verbal reprezentatsiyasi lingvokulturologik va mediadiskurs nuqtayi nazaridan tahlil qilinadi. Tadqiqotda ommaviy axborot vositalari va raqamli media matnlarida milliy qadriyatlarni ifodalovchi til birliklari, ularning semantik-pragmatik xususiyatlari hamda ijtimoiy ongni shakllantirishdagi roli o‘rganiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, media diskurs milliy identifikatsiya, madaniy merosni saqlash va qadriyatlarni avloddan avlodga uzatishda muhim kommunikativ vosita hisoblanadi. Milliy qadriyatlar media matnlarida leksik, frazeologik, metaforik va diskursiv birliklar orqali verbal reprezentatsiya qilinadi.
Kalit so‘zlar: media diskurs, lisoniy manzara, milliy qadriyat, verbal reprezentatsiya, lingvokulturologiya, mediatil, diskurs, konsept, pragmatika.

Abstract. This article analyzes the verbal representation of national values in the linguistic landscape of the media from the perspective of linguoculturology and media discourse. The study examines the linguistic units expressing national values in mass media and digital media texts, their semantic-pragmatic properties, and their role in shaping social consciousness. The results of the study show that media discourse is an important communicative tool in national identification, preservation of cultural heritage, and transmission of values from generation to generation. National values are verbally represented in media texts through lexical, phraseological, metaphorical, and discursive units.
Keywords: media discourse, linguistic landscape, national value, verbal representation, linguoculturology, media language, discourse, concept, pragmatics.

Kirish. Globallashuv va raqamli kommunikatsiya sharoitida ommaviy axborot vositalari nafaqat axborot uzatuvchi tizim, balki jamiyatning madaniy, ma'naviy va mafkuraviy qiyofasini shakllantiruvchi muhim ijtimoiy institut sifatida namoyon bo‘lmoqda. Media orqali milliy qadriyatlar, tarixiy xotira, urf-odatlar, an'analar va milliy o‘zlik muntazam ravishda ommaga yetkaziladi. Natijada media jamiyatning lisoniy manzarasini shakllantirishda faol ishtirok etadi.

Tilshunoslikda **lisoniy manzara** (linguistic worldview) insonning borliqni til orqali idrok etish modeli sifatida talqin qilinadi. Har bir xalqning milliy qadriyatlari uning tilida, ayniqsa ommaviy kommunikatsiya vositalarida o‘z aksini topadi. Bugungi media makonida milliy qadriyatlar turli kommunikativ strategiyalar yordamida verbal shaklda ifodalanib, jamiyatning kollektiv ongiga ta'sir ko‘rsatmoqda.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi shundaki, raqamli media rivojlangan davrda milliy qadriyatlarning til orqali qanday ifodalanishi, ularning semantik va pragmatik xususiyatlarini o‘rganish zamonaviy media lingvistikasining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Media diskursida keng verbalizatsiya qilinadigan yana bir konsept **oila** konseptidir. Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, *oila, ota-ona, farzand, mehr, tarbiya, qadriyat, nasl* kabi birliklar milliy madaniyatning asosiy komponentlarini ifodalashda faol qo‘llanadi. Ayniqsa, *"Mustahkam oila — jamiyat taraqqiyotining poydevori"* kabi konstruksiyalarda **poydevor** metaforasi orqali

oila jamiyatning tayanch instituti sifatida konseptuallashtiriladi. Bunday metaforik model oilaning ijtimoiy va ma'naviy ahamiyatini kuchaytirish bilan birga, uning milliy qadriyat sifatidagi maqomini ham mustahkamlaydi. Demak, media matnlarida oila konsepti nafaqat denotativ, balki kuchli konnotativ va aksiologik mazmunga ham ega.

Tahlillar o‘zbek xalqining milliy-madaniy identifikatsiyasida alohida o‘rin tutuvchi **mahalla** konsepti ham media diskursida keng verbalizatsiya qilinishini ko‘rsatdi. *Mahalla, oqsoqol, hashar, qo‘ni-qo‘shnichilik, hamjihatlik* kabi leksik birliklar mahallani ijtimoiy institut, ma'naviy makon va fuqarolik birdamligining timsoli sifatida tasvirlaydi. Mazkur konsept odatda *mehribon, ahil, obod, namunali* kabi ijobiy baholovchi birliklar bilan birgalikda qo‘llanib, uning aksiologik qiymatini yanada oshiradi. Natijada mahalla media diskursida nafaqat hududiy birlik, balki milliy mentalitetni ifodalovchi lingvokulturologik konsept sifatida namoyon bo‘ladi.

Media matnlarida eng yuqori chastotada uchraydigan konseptlardan biri **Vatan** konsepti hisoblanadi. Ushbu konsept *Vatan, yurt, ona zamin, mustaqillik, taraqqiyot, fidoyilik, sadoqat* kabi leksik birliklar vositasida ifodalanadi. Jumladan, *"Vatan ravnaqi yo‘lida fidokorona xizmat qilish har bir fuqaroning burchidir"* kabi matnlarda **Vatan** konsepti fuqarolik mas'uliyati, milliy g‘urur va vatanparvarlik g‘oyalari bilan uzviy bog‘lanadi. Mazkur birliklarning pragmatik vazifasi auditoriyada milliy identitetni mustahkamlash, davlat ramzlariga hurmat tuyg‘usini shakllantirish va vatanparvarlik hissini kuchaytirishdan iborat.

Natijalar shuni ko‘rsatdiki, milliy qadriyatlarning verbal reprezentatsiyasida baholovchi leksikaning o‘rni alohida ahamiyat kasb etadi. Media matnlarida *muqaddas, aziz, buyuk, bebaho, ulug‘, tarixiy, ezgu* kabi sifat va baholovchi birliklar milliy qadriyatlarga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantiradi. Mazkur birliklar axborotning emotsional-ekspressiv ta'sirini kuchaytirib, auditoriyada muayyan qadriyatlarni qabul qilish va ularga nisbatan ijobiy baho berish jarayonini faollashtiradi. Shunday qilib, baholovchi leksika media diskursining persuaziv salohiyatini oshiruvchi muhim lingvistik vosita sifatida namoyon bo‘ladi.

Tadqiqot davomida metaforik reprezentatsiyaning ham milliy qadriyatlarni ifodalashda muhim rol o‘ynashi aniqlandi. Media matnlarida *"Millat ildizi"*, *"Ma'naviyat poydevori"*, *"Qadriyatlar ko‘zgusi"*, *"Kelajak bunyodkori"*, *"Vatan qalqoni"* va *"Ma'naviyat ustuni"* kabi metaforik konstruktsiyalar keng qo‘llanadi. Mazkur metaforalar mavhum ijtimoiy tushunchalarni obrazli tafakkur orqali konkretlashtirib, ularning auditoriya ongida chuqurroq idrok etilishiga xizmat qiladi. Konseptual metaforalar milliy qadriyatlarning semantik maydonini kengaytirish bilan birga, media matnining ekspressivligini ham oshiradi.

Media diskursining pragmatik tahlili unda milliy qadriyatlarni targ‘ib qilishga xizmat qiluvchi bir qator diskursiv strategiyalar mavjudligini ko‘rsatdi. Xususan, **identifikatsiya strategiyasi** *biz, xalqimiz, millatimiz* kabi olmosh va birliklar vositasida jamoaviy identitetni shakllantirishga xizmat qiladi. **Integratsiya strategiyasi** esa birdamlik, hamjihatlik va umumiy maqsad g‘oyalarini ilgari surish orqali jamiyat a'zolarini umumiy qadriyatlar atrofida birlashtirish vazifasini bajaradi. **Aksiologik strategiya** doirasida esa milliy qadriyatlar *bebaho meros, muqaddas qadriyat, ulug‘ an'ana* kabi baholovchi konstruktsiyalar orqali ijobiy semantik maydonda taqdim etiladi. Natijada media matnlari nafaqat axborot berish, balki auditoriyaning dunyoqarashi, qadriyatlar tizimi va milliy o‘zligini shakllantirishga yo‘naltirilgan kuchli pragmatik ta'sir vositasi sifatida namoyon bo‘ladi.

Umuman olganda, olib borilgan tahlillar medianing lisoniy manzarasi milliy qadriyatlarning verbal reprezentatsiyasini amalga oshiruvchi murakkab lingvokognitiv va pragmatik tizim ekanligini tasdiqlaydi. Media diskursida qo‘llanilayotgan leksik-semantik birliklar, metaforalar, baholovchi vositalar va diskursiv strategiyalar milliy konseptlarning verbalizatsiyasini ta'minlab, ularni jamiyatning kollektiv ongida barqarorlashtirishga xizmat qiladi. Shu bois media bugungi kunda milliy madaniy merosni saqlash, milliy identitetni mustahkamlash va qadriyatlarni yangi

avlodga uzatishda eng muhim lingvomadaniy kommunikativ maydonlardan biri sifatida e'tirof etilishi mumkin.

Milliy qadriyatlarning media diskursdagi pragmatik vazifalari. Tahlillar natijasida milliy qadriyatlarning media matnlaridagi asosiy funksiyalari quyidagilar ekanligi aniqlandi:

Funksiya	Mazmuni
Identifikatsion	Milliy o‘zlikni shakllantirish
Tarbiyaviy	Yosh avlodni ma'naviy tarbiyalash
Integrativ	Jamiyatni birlashtirish
Aksiologik	Qadriyatlarni baholash
Persuaziv	Auditoriyani muayyan g‘oyaga ishontirish
Informativ	Milliy qadriyatlar haqida axborot berish

Natijalar shuni ko‘rsatdiki, media diskurs milliy qadriyatlarni oddiy axborot sifatida emas, balki jamiyatning ma'naviy kapitali sifatida verbal ifodalaydi.

Xulosa. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, medianing lisoniy manzarasi milliy qadriyatlarning verbal reprezentatsiyasini amalga oshiruvchi eng muhim kommunikativ makon hisoblanadi. Media matnlarida milliy qadriyatlar leksik, semantik, frazeologik, metaforik va pragmatik vositalar orqali ifodalanadi hamda auditoriyaning milliy ongini shakllantirishga xizmat qiladi.

Verbal reprezentatsiya jarayonida "Vatan", "oila", "mahalla", "birdamlik", "ma'naviyat", "mehr-oqibat", "mustaqillik" kabi konseptlar markaziy o‘rin egallaydi. Ular baholovchi leksika, metaforalar va diskursiv strategiyalar bilan uyg‘unlashgan holda media matnlarining ta'sirchanligini oshiradi.

Shuningdek, tadqiqot media lingvistikasida milliy qadriyatlarning konseptual tizimini aniqlash hamda ularning raqamli kommunikatsiya sharoitidagi transformatsiyasini o‘rganish istiqbolli ilmiy yo‘nalishlardan biri ekanligini ko‘rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Lakoff, G. & Johnson, M. Metaphors We Live By Chicago: University of Chicago Press, 1980.
2. Fairclough, N. Media Discourse. London: Edward Arnold, 1995.
3. Mamaraimova O‘.T. “Media tili mentalligiga lingvomadaniy yondoshuv”. Mediamakonda til, tahrir va tarjima muammolari. Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. – Toshkent, 2024. 29-may. – B. 106-110.
4. Yaxyayeva N.X. Mediamatnda umuminsoniy qadriyatlar tizimining lingvokulturologik tadqiqi (ingliz va o‘zbek tillari misolida). Filol.fan.falsafa doktori (PhD)...dis.avtor. – Toshkent, 2023. –54 б.
5. Дебердеева Елена Евгеньевна, Саянная Наталья Николаевна Отражение национального менталитета в языке (на примере русских и английских пословиц с метафорическим и коннотативным компонентами) // Вестник ВолГУ. Серия 2: Языкознание. 2013. №1. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/otrazhenie-natsionalnogo-mentaliteta-v-yazyke-na-primere-russkih-i-angliyskih-poslovits-s-metaforicheskim-i-konnotativnym-komponentami-1 (дата обращения: 07.07.2026).